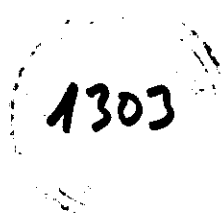

La realitat de la immigració en l'àmbit educatiu: interculturalitat i multiculturalitat a les escoles del camp de Tarragona

Ignasi Brunet Icart, Angel Belzunegui Eraso, Inma Pastor Gosálbez

DESEMBRE 2001

popi

INFORME SOBRE L'ESTUDI

**“LA REALITAT DE LA IMMIGRACIÓ EN L'ÀMBIT EDUCATIU:
INTERCULTURALITAT I MULTICULTURALITAT
A LES ESCOLES DEL CAMP DEL TARRAGONA”**

**Universitat Rovira i Virgili
Departament de Gestió d'Empreses
Àrea de Sociologia**

**Ignasi Brunet Icart
Àngel Belzunegui Eraso
Inma Pastor Gosálbez**

Introducció

Aquest informe té un objectiu doble. D'una banda es vol descriure la situació de la recerca en termes de tasques realitzades i feines pendents, així com també de les dificultats trobades. D'altra banda es volen presentar alguns dels resultats ja aconseguits amb el treball de camp realitzat així com algunes de les primeres reflexions elaborades i que formen part del marc teòric que orienta aquesta recerca.

I. PRIMERA PART: SITUACIÓ DE LA RECERCA

I.1. Tasques realitzades

Tal i com es va proposar en la temporalització de l'estudi presentada inicialment, s'ha dut a terme la primera, la segona i la tercera fase de l'estudi. Aquestes primeres fases de la recerca han consistit en la elaboració de la mostra a estudiar, la construcció dels instruments de recollida d'informació i la realització del treball de camp corresponent. Evidentment aquestes tasques referides han implicat moltes altres tasques més que ja s'havien previst en la metodologia de l'estudi com ara la localització de la població escolar immigrada, la presa de contacte amb totes les escoles que formen la mostra per informar-les de l'estudi, la selecció i formació dels enquestadors, la construcció de la matriu de dades corresponent, etc.

Així doncs, en aquests moments s'han enquestat tots els centres amb alumnat immigrant de les comarques que formen el Camp de Tarragona. En concret, i com s'havia previst s'ha realitzat una entrevista en profunditat a tots els/les directors/res d'aquests centres i s'ha enquestat tot el professorat que ha tingut contacte amb alumnat immigrant durant el curs 2000-2001 i/o 2001-2002.

Cal que especifiquem que s'ha utilitzat el criteri de dos cursos (2000-2001 i 2001-2002) per tal d'incloure en l'enquesta del professorat al màxim nombre de professors/res que han tingut com alumnes a infants extracomunitaris. Conscients que el professorat canvia d'alumnat en moments determinats de la trajectòria educativa i que és factible que alguns professors/res que haguessin tingut alumnes immigrants fins un determinat moment i després no, s'ha previst un marge de dos cursos per identificar al professorat que ha estat o està en contacte amb aquests alumnes. Es per això que a més a més d'incloure en l'enquesta al professorat que aquest curs (2001-2002) té alumnes immigrants, també s'ha inclòs en l'enquesta aquell professorat que va tenir alumnat immigrant el curs passat (2000-2001).

1.2. Explicació dels qüestionaris elaborats

Tant el qüestionari dirigit als directors dels centres com el qüestionari dirigit al professorat ha estat construït a partir de diverses dimensions que passem a comentar. En primer lloc referim les dimensions del qüestionari dirigit a directors/res de centre:

- . en un primer apartat es recullen les dades de la persona que contesta el qüestionari;
- . en un segon apartat es recull informació sobre els alumnes immigrants, fonamentalment ens ha interessat saber quants alumnes assisteixen a classe en aquest centre, la seva procedència, en quins cursos estan localitzats i quan de temps porten al centre. També ens ha interessat saber els motius pels quals els alumnes immigrants estan matriculats en aquest centre;
- . en un tercer apartat es recull informació sobre la participació dels pares en la vida escolar. L'objectiu d'aquest apartat és detectar com és la convivència entre els adults – immigrants i autòctons- implicats en l'activitat educativa.
- . la quarta dimensió de l'estudi està articulada al voltant de la comunicació pares-escola de manera que s'ha mirat de conèixer les possibles dificultats existents en aquesta comunicació.
- . donat que l'activitat escolar en relació al tema que ens ocupa que és la interculturalitat no depèn únicament de la voluntat ni activitats dels mestres i pare, sinó que hi ha altres agents socials implicat, em dedicat la cinquena dimensió de l'enquesta a recollir informació sobre aquesta interacció entre el centre i la societat civil.
- . especialment ens interessava en aquest estudi detectar possibles iniciatives dels centres en relació a la multiculturalitat existent a cada escola. Per això, vam considerar que calia preveure una sisena dimensió centrada en l'anàlisi de les actuacions del centre.
- . finalment, la darrera dimensió de l'enquesta està prevista a recollir informació sobre possibles conflictes generats al voltant dels alumnes immigrants.

A partir de la dimensionalització realitzada, el qüestionari resultant consta de 52 preguntes i un cop identificades totes les variables que les formen, la matriu resultant està formada per 103 variables.

Pel que fa al qüestionari dirigit al professorat les dimensions considerades són les següents:

- . en un primer apartat es recullen les dades de la persona que contesta el qüestionari;
- . en un segon apartat es recull informació sobre els alumnes immigrants que formen part del grup específic on imparteix docència el professor enquestat. Fonamentalment ens ha interessat saber quants alumnes assisteixen a classe en aquest centre i el seu origen així com també quan de temps porten al centre.

. la tercera dimensió està dedicada a recollir la percepció dels mestres sobre la integració educativa dels infants immigrants i els possibles conflictes o problemes detectats.

. la quarta i última dimensió està dedicada a recollir quins són les accions que ha posat en marxa cada professor davant la presència d'alumnes immigrants a classe.

Com es pot comprovar, aquest segon qüestionari és més reduït que el dirigit a directores de centres: en aquesta enquesta s'han inclòs 22 preguntes amb un total de 36 variables.

1.3. Informe del treball de camp

El treball de camp d'aquest estudi ha tingut dues vessants

1. La realització d'entrevistes en profunditat als directores/es de centres d'educació infantil i primària amb alumnat d'origen extracomunitari, complementades amb un qüestionari.
2. Qüestionari adreçat als ensenyants dels mateixos centres que hagin tingut i tinguin relació amb els esmentat alumnes en els cursos 2000-2001 i 2001-2002.

El treball de camp s'inicià el mes de maig de 2001 amb l'intent d'obtenir el llistat de centres d'educació infantil i primària del Camp de Tarragona per tal de precisar la presència d'alumnes d'origen extracomunitari a les seves aules. De seguida, es va fer palesa la impossibilitat d'obtenir aquestes dades actualitzades a partir dels organismes oficials (IDESCAT, Conselleria d'Ensenyament, Delegació Territorial d'Ensenyament de Tarragona). Els motius d'aquesta impossibilitat han estat diversos: barreres burocràtiques que dificultaven l'accés a les dades mitjançant diverses sol·licituds, nombrosos contactes telefònics sense resposta i, finalment, una elaboració de les dades que no s'ajusta a les necessitats de la nostra recerca. A més a més donada la implantació progressiva de la reforma educativa, les dades per edats resulten difícils de comparar ja que els nivells d'ensenyament, ja no es corresponen. En els mateixos quaderns publicats per la Conselleria d'Ensenyament¹, les dades considerades rellevants varien al llarg dels anys.

Volem insistir en les dificultats trobades en l'obtenció de les dades necessàries per poder començar la recerca; de fet, les dificultats han estat no només en l'obtenció de dades sobre presència d'alumnat immigrant sinó també en l'obtenció de dades bàsiques referents a les escoles existents (nombre d'alumnes, nombre de professors, ratios, etc.). La primera causa és el retard en la informatització de les dades per part de la Conselleria d'Ensenyament, que no comença fins l'any 1995. A més a més, cal assenyalar un retard

¹ "Estadística d'Ensenyament" (per a diferents cursos). Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament. Gabinet Tècnic.

en l'entrada de les dades que fa que la informació recollida als centres durant el primer trimestre del curs, no està disponible fins gairebé un any després. Així el mes de maig de 2001 no vam aconseguir un llistat de centres posterior al setembre de 2000, i aquest estava elaborat amb dades del curs 1999-2000.

Fonamentalment s'ha de dir que el Departament d'Educació treballa amb uns llistats en els que els alumnes immigrants estan barrejats -estadísticament- amb alumnes amb discapacitats ja que tots ells són identificats com alumnat amb necessitats educatives especials. A més a més, les escoles tenen indicacions del Departament d'Ensenyament de no incloure com immigrants els fills/filles de famílies estrangeres nascuts aquí, la qual cosa complica la identificació d'escoles on, de fet, sí conviuen poblacions de cultures diferents ja que tot i que aquests alumnes consten com a catalans, la cultura transmesa per part de la família, pot ser molt diversa. Són, doncs, aquestes, unes dades sobre immigrants que no ens resultaven útils per a la nostra recerca. D'aquí la necessitat d'identificar per la nostra banda totes aquelles escoles que tenien i/o tenen alumnat immigrant, que són les escoles que formen la nostra població d'estudi.

Davant aquesta situació, vam procedir a obtenir un llistat de tots els centres d'educació infantil i primària de la província de Tarragona per tal de contactar telefònicament amb els directors i directores dels 189 centres del Camp de Tarragona. El llistat amb el que hem treballat inicialment va ser facilitat per la delegació de la Conselleria d'Educació a Tarragona i té data d'elaboració de setembre de 2000. En aquest contacte es va explicar de forma succinta l'objectiu del treball i es va esbrinar la presència en el centre d'alumnes d'origen extracomunitari. Aquesta feina es va realitzar abans de l'estiu. D'aquests 189 centres en vam excloure 58 per absència d'alumnes immigrants en aquell moment.

Paral·lelament es va elaborar la primera versió dels dos qüestionaris que seran utilitzats com instruments de recollida d'informació: el primer d'ells adreçat als directes de les escoles que formen la mostra; el segon d'ells dirigit al professorat d'aquests escoles, que ha tingut o té durant els cursos 2000-2001 i 2001-2002 alumnat immigrant a les seves aules.

En la segona fase, a partir del mes de setembre, es va adreçar un document als directors i directores dels 131 centres restants, informant-los dels objectius de l'estudi, dels seus promotors i responsables, informant-los d'un contacte telefònic pròxim per part de l'equip de camp i sol·licitant la seva col·laboració en l'estudi. En aquesta fase, es va realitzar un pre-test dels dos qüestionaris elaborats a partir d'una mostra estructural i dirigida a informants que representen a directors/res de les escoles i professors/res.

Al mateix temps es va procedir a la selecció i formació dels enquestadors/es, estudiants de les facultats de Relacions Laborals (URV) i Sociologia (UAB) coordinats i supervisats per una sociòloga. Els enquestadors van ser informats de l'àmbit i objectius de la recerca, del procés general del treball de camp, i dels instruments que havien d'utilitzar (qüestionaris, enregistraments...) així com de la necessitat de seguir normes de bona pràctica en la realització de les entrevistes. Es van explicar les normes d'aplicació del qüestionari, i se'ls va instruir per recollir les incidències i totes aquelles qüestions que consideressin importants per a la recerca (interès dels enquestats en el tema...). Cada membre de l'equip de treball va ser degudament acreditat i li va ser assignada una zona geogràfica amb el llistat de centres que li pertocava visitar. Cada col·laborador va organitzar els seus itineraris. Es va fixar un calendari per obtenir les cites, realitzar les entrevistes i setmanalment s'efectuava una reunió de coordinació per realitzar el seguiment i control del treball.

Finalment, la tercera fase de l'estudi ha consistit en la recollida d'informació. El treball de camp es va efectuar en les dates previstes (novembre - desembre 2001).

El control de qualitat del treball de camp s'ha efectuat revisant la complimentació dels qüestionaris un a un, i verificant dades per contacte telefònic.

En aquests moments la recollida d'informació ha estat la següent:

Dels 131 centres que vam seleccionar i que han format la nostra mostra, a data d'avui hem obtingut 118 enquestes a directors/res, el que representa el 90,1% del total inicial.

No tenim dades corresponents a 14 centres per diversos motius: un primer grup correspon a 7 centres que no han volgut col·laborar per diferents raons; un segon grup són els 2 centres que a data setembre de 2001 no tenien alumnes immigrants però prèviament ens havien dit que sí tenien aquest tipus d'alumnat; finalment amb 5 centres no s'ha pogut contactar (fonamentalment perquè el seu director estava de baixa).

Així doncs, la informació recollida d'aquests centres és una entrevista recolzada amb un qüestionari als directors de cada centre i una enquesta per cada professor que ha tingut o té alumnat immigrant. Això fa un total de 118 entrevistes a directors i 560 enquestes a professors/es directament implicats amb l'alumnat immigrant.

I.4. Avaluació del treball de camp

En primer lloc, s'ha de dir que l'acceptació dels directors i directores a participar en la recerca ha estat molt elevada. El conjunt de directors/es s'ha mostrat interessat en l'estudi i ben disposat per a participar-hi. A més a més, s'ha de constatar que els enquestadors han estat ben rebuts, i malgrat l'apretada agenda dels directors en aquestes dates (final de trimestre, avaluació, Nadal...) han facilitat el temps necessari (1 hora aproximadament), per l'entrevista. El que potser s'ha ressentit per aquesta raó de calendari és el nombre d'enquestes de professors/es obtingudes. Aquí sí que els directors van manifestar el problema que representava la manca de temps en aquest període. De tota manera, el nombre total obtingut d'enquestes ens permet una representativitat elevada per aquest col·lectiu.

Pel que fa al dos qüestionaris elaborats, s'ha de dir que una dificultat inicial eren les preguntes obertes incloses. Aquesta era una decisió difícil ja que la complexitat del tema fa impossible treballar estrictament amb dades quantitatives i requereix informació qualitativa. Per això es van incloure preguntes obertes. Tot i això, erem conscients de la possibilitat de que moltes d'aquestes preguntes quedessin sense contestar. Per mirar de recollir la màxima informació qualitativa es va preveure l'enregistrament de les entrevistes als directors dels centres. Considerem que d'aquesta manera s'ha recollit la informació necessària per mantenir un equilibri entre informació qualitativa i quantitativa.

En resum, cal dir que el treball de camp ha complert els objectius previstos i proporciona informació fiable i de qualitat pel seu tractament posterior.

II. SEGONA PART: PRIMERES APORTACIONS DE LA RECERCA

II. 1. REFLEXIONS TEORÍQUES

Sobre les migracions

Actualment hem de distingir tres sistemes migratoris: la migració d'instal·lació definitiva o de poblament, la migració temporal per raons laborals i la migració d'instal·lació variable, intermèdia entre les dues anteriors. Les dues últimes són les que van créixer en les dècades recents, a causa de l'enorme expansió de l'economia de serveis, els salaris de les quals són dels més baixos amb relació a altres sectors. En aquest sentit, una economia de serveis, i a causa de les condicions precàries del mercat de treball d'aquest sector, està oberta a la immigració². Com a model de desenvolupament, el capitalisme incideix significativament en la intensificació dels fluxos migratoris³. Aquest és un fenomen social altament desigual i jeràrquic segons el volum i l'estructura dels capitals (econòmic, cultural, social, simbòlic...) dels migrants⁴. A més, el model de globalització en què ens movem està provocant crisis socials profundes en molts països, una dualització social cada vegada més imparable entre beneficiats i perdedors, molts temors sobre la sostenibilitat del planeta i altres motius de preocupació que afecten la qüestió de la cohesió social al multiplicar-se *ad infinitum* les desigualtats.

² D'altra banda, la competència que promou les ciutats que depenen dels serveis no és només econòmica: "els habitants rivalitzen per places en les escoles, l'ús del carrer, l'empremta en espais d'oci com parcs i bars. Són els salvatges contorns socials de la ciutat, uns contorns que posseeixen un caràcter de classe concret. L'àmbit urbà en què es desenvolupen aquests conflictes i discrepàncies entre estranys ha quedat abandonat en mans de les classes mitjanes i baixes", Sennett (2001: 255).

³ Els fluxos denoten emigracions i immigracions, és a dir, moviments en doble direcció, però no denoten nombre de persones. Hi ha més migracions que migrants per una senzilla raó: les persones repeteixen. Per tant, el fenomen migratori abraça tres subprocessos analíticament diferencials (l'emigració, la immigració i el retorn) en el que es veuen implicats tres tipus de subjectes (la societat emissora, la societat receptora i els propis migrants).

⁴ Per tal de comprendre la posició dels immigrants en l'estratificació del mercat de treball cal considerar que el concepte de capital —com a relació social que defineix l'apropiació desigual de recursos— "és indissociable del de mercat: el mercat és el sistema de posicions en relació amb una espècie de capital. Una relació de capital institueix lleis d'equivalència: jerarquitzava els subjectes per la seva possessió diferencial de capital: els concedeix diferent valor. Un mercat és un camp de valor i un sistema de dominació" (Martín Criado, 1998: 73). Així, els desavantatges dels immigrants en el mercat de treball poden prendre moltes formes, però en última instància es refereixen als capitals que disposen els immigrants.

Les causes que provoquen els fluxos migratoris són estructurals i, concretament, depenen de les condicions del mercat de treball mundial. Condicions que deriven de determinades relacions històriques de dominació econòmica i política, i que caracteritzen, en funció de les asimetries de poder, unes nacions com a emissores i altres receptores dels fluxos migratoris creant-se un exèrcit de reserva de mà d'obra, en els països de la perifèria del sistema mundial, disponible als interessos funcionals del centre capitalista⁵. Així, els moviments migratoris més que brollar d'una sèrie de decisions econòmiques “racionals”, tal com estableix la teoria del mercat de migració neoclàssica⁶, són el producte, d'una banda, dels desajustos produïts en el mercat de treball mundial pel qual les migracions són funcionals a l'economia-món, i d'altra banda, a la penetració prèvia per part de les institucions dels estats-nació centrals en els països perifèrics. Correlativament, les pautes d'inserció en els mercats de treball de recepció es troben determinades per factors institucionals de discriminació i segregació d'uns col·lectius sobre altres, abans que per les “competències” dels immigrants⁷.

Però, també, la lògica dels fluxos migratoris cal situar-la en el paper de la política estatal —dels països emissors i receptors— en l'establiment de les condicions per a la mobilització dels migrants. Les difícils relacions entre l'Estat i el mercat generen contradiccions entre raó d'estat i drets humans, per la qual cosa determinades polítiques immigratòries atempten contra els drets humans, a banda que la contenció absoluta dels fluxos migratoris és irrealitzable. És precisament el control dels estats sobre els fluxos migratoris el que defineixi la migració internacional com un procés social distintiu. En aquest context, les migracions, com a part activa d'un nou règim de producció de l'espai i temps, interpel·len la veritat mateixa d'occident: les teories polítiques de l'estat, del dret, les nocions de democràcia, d'estat de dret i de ciutadania.

⁵ Segons Piore (1979) hi ha un mercat de treball dual per als autòctons i per als immigrants dins d'una economia estatal i en els fluxos de mà d'obra d'àmbit mundial. La legitimació de l'existència d'una immigració que reforça la dualitat del mercat de treball en un Estat ve donada per la necessitat de cobrir totes les demandes d'una població cada vegada més exigent en les seves apetències i menys procliu a realitzar certes activitats. El fet d'actuar com a exèrcit de reserva permet que la mà d'obra immigrant tingui un efecte positiu en la regulació de les fluctuacions de la conjuntura econòmica, en tant que ofereix flexibilitat i pot fer-se ús o no d'ella segons les necessitats immediates del mercat de treball.

⁶ Com a crítica a l'argumentació neoclàssica, Michel Piore, *op. cit.*, 1979, amb la seva teoria de la desigualtat dels mercats de treball nacionals, a causa de la dualització del mercat de treball, planteja que els fluxos migratoris obeeixen a requeriments estructurals de les economies de les societats receptores, i en cap cas són “mecanismes tendents a mitigar els desequilibris de l'economia mundial, sinó més aviat un element que tendeix a perpetuar-los”, tal com indica Blanco (2000: 69). Vegeu Balibar i Wallerstein (1991).

⁷ Les esmentades pautes d'inserció en el mercat de treball responen a pautes de jerarquització sociolaboral i/o a pautes d'etnoestratificació. Els teòrics de les migracions han comprovat com les característiques del mercat de treball en què s'inserixen (en particular les borses de treball no desitjades pels autòctons) és un factor decisiu per a la ubicació dels immigrants en aquest mercat. Els immigrants es concentren en aquelles activitats que presenten pitjors condicions de treball i que són menys desitjables per als treballadors autòctons. Les males condicions en la relació laboral són molt freqüents i se centren, bàsicament, en la no formalització de la relació salarial, els retalls de salari i unes inferiors condicions de treball, incompliment de normes i convenis col·lectius. Vegeu Cachón (1995: 105-124).

Considerem que és a través del concepte ciutadania social, millor que cap altre concepte, com s'aconsegueix la clau per comprendre la dinàmica d'una democràcia moderna. És a dir, la dinàmica d'una ciutadania activa en la lluita pels drets, de reconeixement de drets econòmics, socials i culturals.

Tal com indica Malgesini (1998: 33) "l'Estat és l'única institució que pot garantir la igualtat d'un immigrant amb un natural d'un país, per mitjà de la condició de ciutadania", i la condició fonamental de la ciutadania que institueix el ciutadà lliure és la igual inclusió, la qual cosa no implica, com bé assenyala Sartori (2001: 103), neutralitat o ceguesa de l'Estat respecte a les identitats culturals o ètniques dels seus *demos*, ja que la ciutadania "diferenciada converteix la igual inclusió en una desigual segmentació", en separacions culturals desintegrants, no integrants ja que la contraposició ètnica no preserva una identitat cultural prèvia, sinó que la constitueix. Mentre hi hagi separació, discriminació, oposició, diferenciació, hi ha ètnia.

A més, fer ciutadà a qui agafa els béns —drets subjectius— però no se sent obligat en contrapartida a contribuir a la seva producció, és crear aquest ciutadà que pot balcanitzar, segons Sartori (2001) la ciutat pluralista. D'altra banda, la pluralitat i/o interculturalitat només és possible quan està lliure de caires classistes i és consistent amb els principis democràtics, ja que les esperances dels pluralistes ètnics i/o multiculturalistes depenen no només de la preservació de les tradicions ètniques sinó també de la preservació de les divisions de classe que reforcen les fronteres ètniques.

Tal com indica de Lucas (2001) hi ha moltes versions de la filosofia multiculturalista, encara que, per a aquest autor, el que planteja la multiculturalitat és una qüestió normativa, o més clarament, política, i no essencialista o metafísica. Dit d'una altra manera, el multiculturalisme proporciona dues lliçons sobre les condicions de la democràcia pluralista, de la gestió democràtica de les societats multiculturals. La primera, que la democràcia pluralista exigeix començar tot reconeixent el caràcter multicultural de les nostres societats. I això obliga, primer que res, a descobrir la seva multiculturalitat interna, prèvia, però soterrada, perquè la gestió política de la diversitat cultural ha consistit a negar, a eliminar, aquesta diversitat. La segona és que la democràcia pluralista exigeix una lògica garantista i inclusiva, que postula la noció d'igualtat complexa, de sobirania compartida, de ciutadania diferenciada que compleixi amb la funció identitària sense eliminar la funció d'estatus, com a títol formal de sobirania i drets. Així mateix, postula prendre seriosament cultura i reconeixement com a béns primaris, com a necessitats dignes de satisfacció, amb conseqüències jurídiques i polítiques⁸.

El context de la immigració a Espanya i Catalunya

Espanya i Catalunya s'han convertit gradualment en una societat receptora d'immigrants tot i que el percentatge de residents estrangers a Espanya respecte a la població total és prou inferior al d'altres estats europeus. Aquest és un procés l'origen del qual podem situar en els anys 80, encara que han estat els anys 90 el període en què els fluxos migratoris van cobrar una dimensió quantitativa —en termes de mida dels fluxos— i qualitativament —per la seva repercussió social i mediàtica— rellevant. Segons Izquierdo (1996) poden distingir-se quatre fases en els fluxos migratoris des dels anys 60: la primera etapa comprèn la dècada dels 60, amb una població estrangera resident que augmenta de 65 a 148.000, la qual cosa va suposar un augment regular i important de residents estrangers; una segona etapa de creixement moderat durant els anys 70, en la que s'aconsegueix la xifra de 200.000 residents estrangers; una tercera etapa amb un rebrot de creixement ràpid durant la primera meitat dels anys 80 en la que s'aconsegueixen els 275.000 estrangers residents el 1985; i, finalment, una última etapa d'acceleració de l'augment que arriba fins el present i suposa un nombre de residents pròxim al milió de persones.

Els residents estrangers empadronats a Espanya van ser 938.783⁹ l'any 2000. Així, el percentatge de població estrangera respecte al total de població va ascendir al 2'7%, un màxim històric¹⁰. Si analitzem les dades segons el país d'origen descobrim una forta “terceramundialització” de la immigració en els últims anys¹¹.

Centrant-nos en la immigració per motius econòmics, la procedència dels principals col·lectius d'immigrants arribats a Espanya respon a diversos factors: una part procedeix d'antigues colònies amb un substrat cultural i lingüístic comú i una vinculació institucional especial —el col·lectiu sudamericà; una altra part de la immigració respon a factors de proximitat geogràfica evident —El Marroc— o relativa —col·lectius de procedència subsahariana o algeriana, per exemple; finalment, trobem la immigració d'altres col·lectius que responen a altres lògiques internacionals —el col·lectiu xinès en particular, així com, en general, col·lectius que reforcen la seva presència a Espanya a través de la xarxa que constitueixen.

⁸ Vegeu Taylor (1999).

⁹ Després de l'últim procés de regularització de març i juliol del 2000, el nombre de residents estrangers a Espanya segons el Ministeri de l'Interior va passar dels 801.329 empadronats el 1999 a 938.783.

¹⁰ A aquestes xifres cal afegir els immigrants irregulars, dels quals es calcula uns 150.000 (Cassey, 1998:318).

¹¹ D'aquesta manera, el 2000, per primera vegada a Espanya, els ciutadans no comunitaris (515.955) van superar els comunitaris (418.374).

Les dades següents ens ajuden a il·lustrar aquestes afirmacions: els immigrants marroquins són el col·lectiu majoritari a Espanya (161.000), seguits de la comunitat xinesa (31.000), els equatorians (29.000) i els colombians (25.000), si bé la llista de països és més extensa.

Hi ha una alta concentració de la immigració en punts particulars del territori peninsular. D'aquesta manera, més de la meitat dels immigrants es concentren a Catalunya (178.617) i a Madrid (149.327). La tercera comunitat autònoma en nombre d'immigrants no comunitaris és Andalusia, on l'ocupació varia segons la demanda de cada província (hivernacles a Almeria i hostaleria a Màlaga són els imants laborals més importants¹²).

Segons les últimes dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya, si no fos pels estrangers, amb 15.631 arribats el 1998 (el 53% més que l'any anterior), el cens hauria retrocedit en 1.793 persones. L'estudi realitzat per l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) el passat mes d'octubre del 2000, també destaca el fet que Catalunya, tot i que enguany hi van arribar 24.533 immigrants, en van emigrar 27.429, és a dir, que té un saldo migratori negatiu de 2.896 persones. La immigració estrangera el 1998 va augmentar el 53% respecte al 1997 i es va concentrar, en termes absoluts, al Barcelonès, Vallès Occidental, Baix Llobregat i Maresme. No obstant això, si es consideren els percentatges, llavors les comarques on s'instal·len més estrangers són l'Alt Empordà (9,1 per mil) i les Garrigues (5,9 per mil). Del total dels estrangers nouvinguts, el 34% són marroquins (4.320), molt per davant dels peruans (742) i alemanys (729). El nombre d'empadronats a Barcelona creix de 2.000 a 3.000 cada mes. La població estrangera suposa el 4,5% del total (1.515.836) que viu en la ciutat. Els deu districtes barcelonins han passat d'albergar 29.354 estrangers el 1996 a 69.501 a finals d'octubre de 2000, sense comptar els 20.000 que s'estimen en situació irregular.

De fet, segons la seva procedència, els treballadors estrangers s'han anat concentrant en ocupacions determinades. A més, l'especialització sol venir forçada per circumstàncies sociolaborals i institucionals d'Espanya. Realitzen treballs que desprecien els treballadors espanyols i per als que no estan especialment formats, atès que les qualificacions necessàries s'adquireixen "a peu d'obra" o s'entenen com consubstancials al gènere. La concentració d'immigrants per nacionalitats i sectors està relacionada, sobretot, amb la precarietat en aquests sectors i forçada per la política de contingents imposada el 1993. Segons la política de contingents, cal contractar estrangers per les àrees en què no hi ha desocupació, com l'agricultura, el servei domèstic i la construcció, i hi ha una tendència a què s'estengui en l'hostaleria, el metall i la indústria càrnia. En

¹² Es produeix també una concentració d'immigrants, en gran part marroquins, en el Llevant espanyol (València, Alacant, Elx, Castelló), on s'empren en el sector serveis, ramaderia i agricultura (OPI, 2000).

conseqüència, són cinc els principals sectors d'activitat on es concentren els immigrants: l'agricultura, la construcció, el servei domèstic, l'hostaleria i el tèxtil i la confecció. Es tracta de sectors per als que o bé hi ha escassetat de força de treball autòctona i es produeix un efecte de substitució, o bé hi ha una “discriminació positiva” a favor dels immigrants —en l'agricultura i en el servei domèstic, per exemple. Tots ells són sectors intensius en treball i no en capital, especialment quan es tracta de petites empreses.

La necessitat de mà d'obra per a treballs agrícoles es fa especialment patent en els mesos de collita de fruita (juny, juliol i agost). Aquesta és una demanda de treballadors temporers. La necessitat de mà d'obra per a certs sectors productius (especialment a l'estiu) porta a què es demani a les administracions que facilitin els tràmits per importar mà d'obra immigrant. En el cas de Catalunya es denuncia que no es cobreixin les demandes de treballadors amb el Servei Català d'Ocupació, la qual cosa crea una pressió per part de la patronal que està començant a posar al punt de mira als sectors juvenils de l'Europa de l'Est. Dels 39.711 permisos de treball que es van concedir el 1999 des del Ministeri de Treball, el 52% van ser destinats al servei domèstic, el 25% a l'agricultura i ramaderia, el 12,3% al sector serveis i el 6% a la construcció.

En un context de crisi econòmica com el de la primera meitat dels anys 90 o davant de la crisi estructural de determinats sectors d'activitat com el sector tèxtil, l'abundant oferta de mà d'obra immigrant ha estat clau per a la supervivència de molts d'aquests negocis, que no podrien permetre's els costos derivats de contractar la força de treball autòctona. Una part considerable dels immigrants treballen en l'economia informal¹³, amb la qual cosa l'estatus legal no sembla condicionar el seu accés en el mercat de treball. No obstant això, des de 1991 les campanyes portades a terme per la Inspecció de Treball a fi de combatre el treball no declarat han tingut un efecte important en sectors com l'agricultura o l'hostaleria, almenys pel que fa a la província de Barcelona. Això, al costat de les elevades xifres de desocupació, expliquen per què molts immigrants entrevistats opinen que des de 1991 és molt més difícil per als irregulars trobar treball a Espanya, per la qual cosa el mercat de treball espanyol ja no resulta tan atractiu per als nous immigrants i aquests desitgen traslladar-se a altres països europeus.

L'Estat espanyol, a través de les seves institucions, ha tingut el paper principal en la regulació del flux migratori. En particular, en el context d'entrada d'Espanya en les Comunitats Europees el 1986, però també arran dels acords de Schengen, Espanya és pressionada per la UE per jugar el paper de “gendarme d'Europa”. Conseqüentment, ha impermeabilitzat les seves fronteres portant a terme una activa política de persecució de la immigració il·legal. Des de la Llei d'estrangeria de 1985 es construeix nítidament la il·legalitat, la qual cosa provoca irreductiblement l'exclusió econòmica i social de certs

col·lectius i la seva inserció en l'economia submergida. A més, el sistema de permisos de residència i de treball que incorpora la Llei d'estrangeria s'assegura que l'estatus d'immigrant legal sigui temporal i subjecte a contínues disruptions, al no reconèixer el caràcter permanent de la immigració fins al nou Reglament de 1996¹⁴. La concessió i renovació del permís de treball es porta a terme en funció de la “situació nacional d'ocupació”; és a dir, sempre que s'acrediti la insuficiència o escassetat de mà d'obra espanyola en l'activitat o professió en què es pretengui treballar. En aquesta mateixa direcció apunta l'establiment d'una quota o contingent anual d'immigrants des de 1993¹⁵, el qual s'utilitza quan el mercat de treball nacional no és capaç de satisfer les necessitats empresarials de forma adequada. Amb això es releguen els immigrants a posicions no volgudes o almenys no ocupades pels nacionals.

A més, donades situacions considerades com a extraordinàries, s'han obert processos extraordinaris de regulació de la població immigrada. Els quatre processos de regularització que hi ha hagut a Espanya —1986, 1991, 1996 i 2000— no han tingut en compte la “situació nacional d'ocupació”, sinó que s'han basat en el “graü d'inserció i arrelament acreditats” a l'hora de concedir les regularitzacions. Tot i aquestes mesures més integradores, els processos de regularització, en la pràctica, segueixen mantenint els immigrants en la irregularitat, en tant que els resulta molt difícil conservar el seu estatus legal¹⁶ a l'hora de renovar els permisos. Amb la consolidació dels fluxos migratoris i la presència d'un major nombre d'immigrants a Espanya s'han associat problemes tant de control de fluxos, aparentment “descontrolats”, com dificultats per a la integració social, brots de racisme i xenofòbia entre la població autòctona que han conduït a un intens debat polític sobre la necessitat de superar la Llei de 1985. Així, durant el 2000, es va promulgar una llei orgànica que va ser ràpidament reformada. Així, la Llei orgànica d'estrangeria i dels drets i llibertats dels estrangers (LODYLE 4/2000) va ser aprovada amb la posició en contra del Govern del Partit Popular que es trobava en minoria parlamentària. A aquesta llei se li va atribuir un potencial de “efecte crida” que per a determinats sectors socials suposaria una arribada massiva d'immigrants, al mateix temps que estenia amplis drets socials i polítics entre la comunitat immigrada. L'esmentada Llei va ser reformada pel Partit Popular després de la seva victòria per

¹³ Un 75% dels extracomunitaris, segons dades del Col·lectiu Ioé (1992).

¹⁴ El nou Reglament RD de 2/2/1996 suposa la primera reforma a fons dels reglaments de la llei. Dóna passos importants en el reconeixement del caràcter permanent de la immigració amb la creació d'un permís permanent de residència i de treball.

¹⁵ Els contingents solen ser al voltant d'uns 20.000 permisos anuals, que es distribueixen entre el servei domèstic, la construcció, l'agricultura i altres serveis.

¹⁶ De les prop de 44.000 sol·licituds que va haver-hi per al procés de regularització de 1986, només un terç dels immigrants van romandre legals tres anys després. El mateix va ocórrer en el procés de regularització de 1991: dels 128.000 sol·licitants, només un 64% seguien sent regulars dos anys després. És justament la incidència de la irregularitat sobrevinguda la que provoca l'obertura d'un període especial de “regularització” el 1996, dirigit només als immigrants que anteriorment havien gaudit de l'estatus legal.

majoria absoluta en les eleccions del 2000, i es va crear la Llei orgànica 8/2000: Llei de reforma de la LODYLE 4/2000, amb un caràcter molt més restrictiu que l'anterior, retallant drets assignats als immigrants i establint mesures més restrictives per al control dels fluxos migratoris.

Després del procés de regularització de març i juliol del 2000, el nombre de residents estrangers a Espanya va passar dels 801.329 empadronats el 1999 a 938.783. El seu percentatge respecte al total de població va ascendir al 2'7%. Els ciutadans marroquins són el col·lectiu majoritari entre els immigrants, seguits de la comunitat xinesa, segons les dades proporcionades pel secretari d'Estat Enrique Fernández Miranda. Per primera vegada els ciutadans no comunitaris (515.955) superen els comunitaris (418.374). Entre els primers, després dels marroquins figuren els xinesos (30.958), els equatorians (28.773) i els colombians (24.650). La majoria dels marroquins que van presentar sol·licituds per regularitzar la seva situació viuen a Andalusia (12.767) i Múrcia (11.524). Els xinesos estan repartits principalment entre Madrid (3.640) i Catalunya (2.528). Els equatorians, a Madrid (10.487) i Múrcia (4.087). I els colombians a Madrid (5.407). Els principals sectors d'activitat són l'agropecuari (33'25%), el servei domèstic (14'99%), la construcció (14'91%) i l'hostaleria (11'37%).

Racisme i xenofòbia a Espanya

Són variades les formes en què el racisme i la xenofòbia es manifesten en societats segregades ètnicament. Si observem les manifestacions racista i xenòfobes dels últims anys trobem a Espanya tant actes individuals com col·lectius¹⁷ (Informe RAXEN, 1999). La premsa espanyola i catalana ha arreplegat una àmplia diversitat de manifestacions xenòfobes que comprenen des de l'agressió més visible com l'assassinat i les agressions físiques fins als casos més subtils de discriminació per raó de raça.

Algunes investigacions ens aporten dades sobre les actituds xenòfobes i racistes a

¹⁷ El conflicte social contra immigrants extracomunitaris protagonitzat a Espanya de major impacte social és indubtablement el produït la nit del 5 de febrer de 2000 a El Ejido. En aquella nit, centenars de veïns de El Ejido, molts armats amb barres de ferro i pals, es van prendre la justícia per la seva mà després de l'assassinat d'una dona de 26 anys en un mercat de Santa Maria de l'Àguila i la posterior detenció com a suposat autor del crim d'un jove pertorbat de 20 anys d'origen magribí. A Catalunya es va produir un conflicte contra els col·lectius d'immigrants semblant a l'ocorregut a El Ejido; ens referim als enfrontaments al juliol de 1999 en el barri de Ca n'Anglada (Terrassa) on habiten 11.685 persones de les que 468 són estrangeres segons el padró municipal de 1999. Igual que el succeït en terres almerienses, les tensions entre veïns autòctons i magribins (molts d'ells residint al barri durant dècades) es van deslligar arran d'una baralla entre dos veïns del barri, un espanyol i l'altre marroquí. Un altre rellevant cas de xenofòbia i racisme va ser el protagonitzat a Canàries a l'octubre del 2000 quan el Canal 25 de televisió i diverses associacions veïnals van articular un moviment xenòfob que es va propagar entre les classes més desfavorides de les Illes. Això va provocar que unes mil persones contràries al que denominen la "invasió

Espanya. Per exemple, el baròmetre del desembre de 2000 del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) —dedicat a revisar les expectatives dels espanyols per al 2001— va constatar que un de cada dos espanyols sent cert grau de rebuig cap “als costums dels estrangers o d'altres grups ètnics”. L'estudi revela que el 48,9% dels enquestats és poc o gens tolerant amb els estrangers, enfront del 43% que considera que Espanya acull sense recels els immigrants. Així mateix, un 49% dels enquestats consideren la societat espanyola racista i dos de cada tres sosté que d'aquí a 5 anys ho serà en el mateix grau o inclús més. Només un 23% dels entrevistats va sostindre que el racisme retrocedirà durant els pròxims anys. També és clarament majoritària l'opinió que el nombre d'immigrants residents a Espanya augmentarà de forma considerable. El 1994, la meitat dels enquestats es considerava tolerant amb els estrangers i només un de cada tres es declarava intolerant. En sis anys, doncs, el rebuig a la immigració ha crescut 14 punts (del 35% al 49%) i el 1999 la tolerància cap als vinguts de fora va baixar fins a 37%. No obstant això, avui en dia només un 10,4 % dels enquestats cita la immigració com uns dels principals problemes, a penes 2,5 punts més que al juny de 1996, i si aquesta situació es planteja a escala personal el percentatge ha disminuït: el 1996, un 5,4% coincidia en citar-lo com un dels temes que més el preocupaven i ara només ho fa un 4%.

Cal destacar que l'enquesta *Informe de Joventut a Espanya 2000* realitzada per l'Institut de la Joventut (del 15 d'octubre al 15 de novembre de 1999) entre 6.492 joves amb edats compreses entre 15 i 29 anys revela que el 30% dels joves enquestats considera que el fenomen de la immigració serà a la llarga “perjudicial per a la raça”. El 24% creu que tindrà efectes negatius en la moral i els costums espanyols. Aquestes xifres han disminuït respecte a la mateixa enquesta elaborada fa 5 anys. En aquella època més de la meitat dels enquestats podien ser classificats com a xenòfobs i el 41% pensaven que la immigració tindria efectes perjudicials en la moral i el costum dels espanyols. Així mateix, si ens referim a l'enquesta a 6.000 escolars de 13 a 19 anys sobre racisme i xenofòbia dirigida pel catedràtic Calvo Buezas, els resultats de la qual van ser presentats públicament al febrer de 1998, el panorama sobre xenofòbia i racisme a Espanya no deixa de ser motiu de preocupació. Segons aquesta enquesta, ni més ni menys que el 10% es declarava obertament racista i xenòfob, mentre que més de la meitat afirmava que no es casaria ni amb nordafricans ni amb gitanos. Entre els fragments que els escolars enquestats van escriure per a l'estudi destaca la idea de superioritat de la “raça blanca”: ‘Els blancs respecte als negres som superiors. Està demostrat científicament. Els blancs són més intel·ligents, però els negres tenen una major potència física’ i ‘Totes les races menys la blanca no haurien d'existir’. L'argument que els estrangers s'apoderen del poc treball existent en detriment dels ciutadans autòctons és dels més reiterats: ‘Jo no sóc racista però crec que cada un està bé en el seu país. Si ja tenim

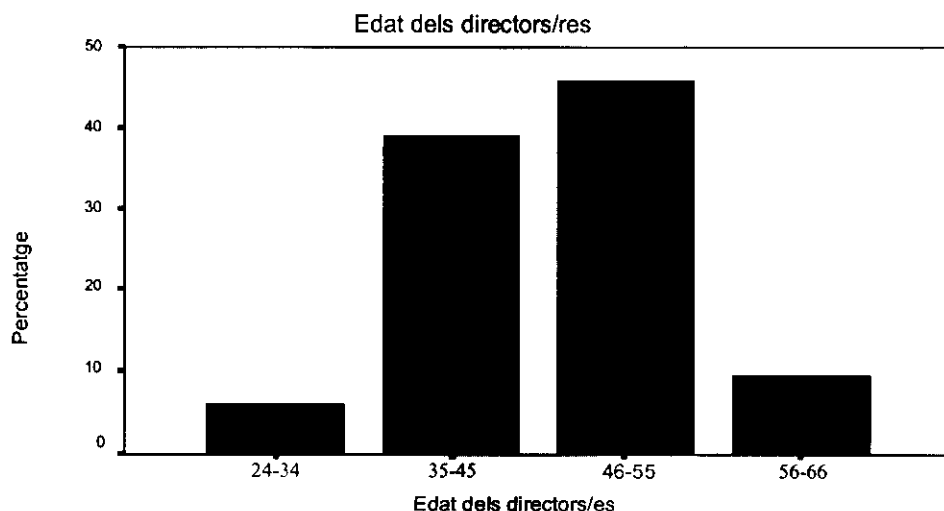
forana” es manifestessin el dijous 19 d'octubre al centre de Las Palmas.

desocupació i ve més gent de fora, també augmentarà. Espanya és dels espanyols'. Així mateix, abunden els comentaris que identifiquen el forà amb el pitjor de la societat: 'Jo no sóc racista, però Espanya no té per què tindre a immigrants de raça negra, perquè els negres roben i peguen els espanyols.'

II.2. INFORME DE SITUACIÓ DE LES DADES DE L'ENQUESTA ALS DIRECTORS DELS CENTRES EDUCATIUS DEL CAMP DE TARRAGONA

Per començar cal realitzar una descripció contextual dels centres educatius i dels individus que han respost el qüestionari dirigit als directors de centre. El nombre total de registres que hem obtingut ha estat de 118 enquestes a directors, corresponents als 118 centres educatius de les comarques que formaven part de l'estudi. D'entre el total de centres educatius que van formar la mostra inicial, 131 centres, hem obtingut respostes satisfactòries de 118 centres, el que suposa un 90,7% del centres. Atès que la mostra dissenyada coincidida amb la població total de centres educatius que van manifestar, en el pre-test telefònic, tenir en la seva institució alumnes immigrants extracomunitaris, l'error final de mostreig és molt baix (2,7%), el que dóna a les dades obtingudes una elevada significativitat estadística. No hem obtingut informació de 12 centres que en principi formaven part de la població inicial ja que teníem indicis de que tinguessin alumnes immigrants extracomunitaris; 7 centres no han volgut col·laborar en la recerca i 5 no han participat degut a problemes de baixa laboral dels seus directors.

L'edat dels directors/es que han contestat el qüestionari, agrupada en intervals de grups d'edat, reflecteix les següents dades: el 6% té entre 24 i 34 anys; el 39% té entre 35 i 45 anys; el 46% té entre 46 i 55 anys, i, finalment, hi ha un 9% que té entre 56 i 66 anys. Gràficament el resultat és el següent:

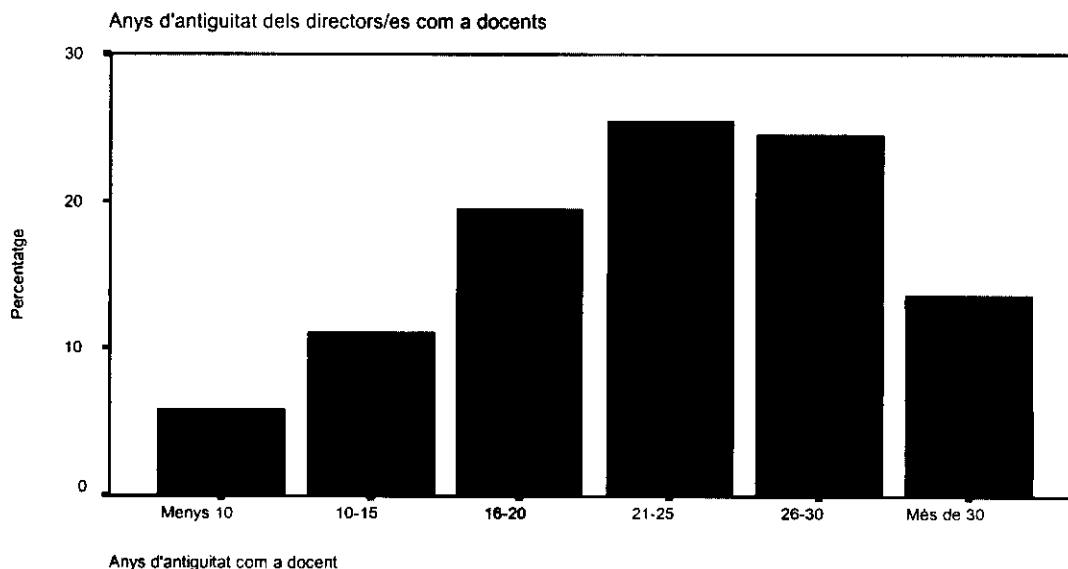

Si observem les dades totals, trobem que la mitjana d'edat de tots els directors/es és de 45,8 anys, amb un valor modal de 48 anys. Les edats dels directors/es manifesten un cert equilibri de la distribució d'edats dels docents, en la mesura en que el 45% té menys de 45 anys i el 55% té a partir de 46 anys. Malgrat això, és pot parlar d'una tendència a associar els càrrecs de responsabilitat de direcció amb els anys en la professió, la qual cosa implica que la majoria dels directors/es tinguin 46 anys o més. Una dada significativa és el rang que s'observa en la distribució d'edats dels directors/es, que és de 42 anys, és a dir el resultat entre els valors extrems, el valor mínim (24 anys) i el valor màxim (66 anys).

En relació al sexe dels entrevistats, el 55% són dones i el 46% homes, el que reflecteix la tendència cap a la feminització de la funció docent, encara que la distribució per sexe de la presència de docents en primària i infantil és clarament favorable a les dones.

Respecte a l'antiguitat en la professió docent, la mitjana d'anys d'antiguitat està situada en 23,1 anys, amb un valor modal de 24 anys. D'igual manera que per a l'edat, i associada a aquesta, el rang de la distribució total és elevat, 40 anys, fet que posa de manifest l'existència d'extrems significatius en relació a l'antiguitat, en consonància, una vegada més, amb l'edat dels directors/es i, per tant, a l'entrada a l'exercici de la funció docent.

Gràficament, i en forma d'interval d'anys d'antiguitat, els resultats són els següents:

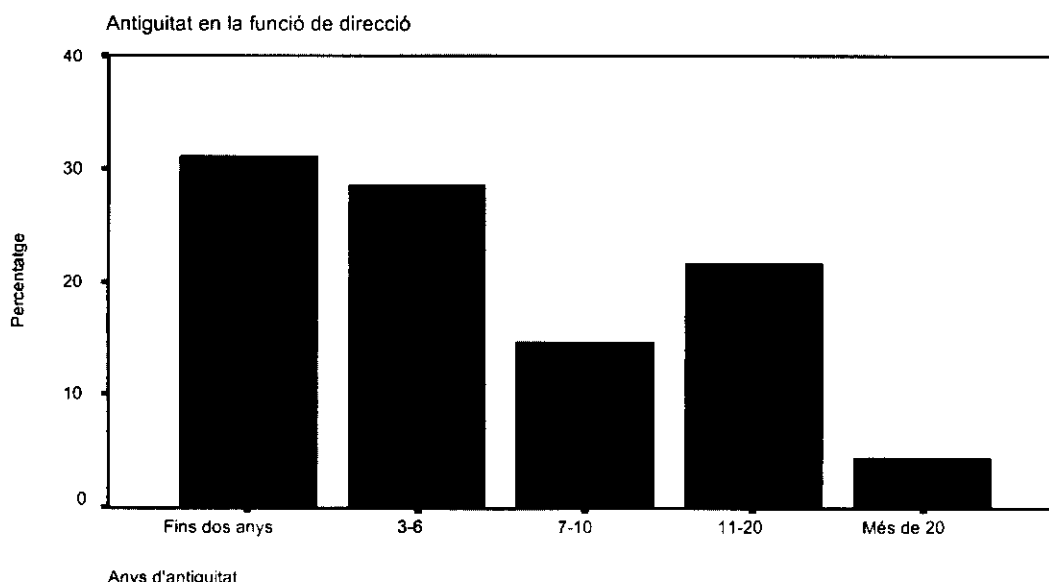

El 6% dels directors/es tenen menys de 10 anys d'antiguitat, mentre que el 13,6% porten en la funció docent més de 30 anys. Aquests són els valors extrems respecte a l'antiguitat com a ensenyants. Els valors majoritaris es concentren al voltant dels 21-25

anys d'antiguitat (un 25,4%) i dels 26-30 anys d'antiguitat (24,6%). Aquestes dades són congruents amb els grups d'edat majoritaris en els que s'enquadren els directors/es. De forma descriptiva presentem el creuament de les variables edat i antiguitat; el resultat és una taula diagonalitzada que associa, com és lògic, l'edat dels entrevistats amb la seva antiguitat com a docents:

Antiguitat com a docents dels directors/es segons edat (en percentatges)					
	Grups d'edat				
Antiguitat	24-34 anys	35-45 anys	46-55 anys	56-66 anys	Total
Menys 10 anys	85,7	2,2	-	-	5,9
10- 15 anys	14,3	26,1	-	-	11
16-20 anys	-	41,3	5,6	9,1	19,5
21-25 anys	-	30,4	29,6	-	25,4
26-30 anys	-	-	50	18,2	24,6
Més de 30 anys	-	-	14,8	72,7	13,6
Total	100 (7)	100 (46)	100 (54)	100 (11)	100 (118)
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del qüestionari a la direcció.					

Respecte als anys d'antiguitat exercint funcions de direcció en els centres educatius, la majoria dels entrevistats porten un o dos anys en el càrrec de direcció (30,5%), que conjuntament al 28% que porta entre 3 i 6 anys com a directors/es, presenten una xifra del 58,5% de directors/es que porten entre 1 i 6 anys en el càrrec. Majoritàriament és pot afirmar que existeix una elevada rotació de personal docent per fer-se càrrec de la direcció dels centres educatius, fet que resta palès en els anys d'antiguitat en la direcció. Malgrat això, crida l'atenció, anecdòticament, el fet de que hi ha un 4,2% dels directors/es que porten més de 20 anys encarregant-se de la direcció dels centres educatius. La mitjana danys d'antiguitat en el càrrec de direcció és de 7,6 anys, però el valor modal en aquest cas és molt més baix, 2 anys concretament, ja que el 22% dels directors asseguren ocupar el càrrec amb aquesta antiguitat. Una vegada més, el rang és elevat (34 anys d'antiguitat), però en aquesta ocasió la distribució dels extrems és molt diferent: un 8,5% dels directors/es porta 1 any en el càrrec, mentre que només el 0,8% porta el valor màxim, 35 anys. En resum, gràficament els valors de l'antiguitat en la direcció es resumeix de la següent forma:

El 84'7% de les escoles estudiades són de titularitat pública, el 2'5% són privades i 12'7% restant correspon a escoles de titularitat privada però amb règim concertat amb l'Administració pública. Aquesta és una dada important perquè ens està mostrant on es troben escolaritzats els fills de famílies immigrants ja que la nostra mostra està formada per totes les escoles que tenen alumnes immigrants. Es així que, clarament, es mostra que és la xarxa pública qui acull majoritàriament la població immigrant en edat escolar.

Pel que fa al territori, és sabut que no hi ha una distribució uniforme de la població immigrant i tampoc, lògicament, de la població immigrant en edat escolar. Així el Tarragonès i el Baix Camp es presenten com les comarques on es troben més escoles amb immigrants, el 33'9% i el 31'4% respectivament, en relació a la concentració de població en aquestes dues comarques. A continuació, i per ordre de més a menys quantitat d'escoles amb immigrants, trobem el Baix Penedès amb el 13'6%, l'Alt Camp amb l'11% i la Conca de Barberà amb 8'5%. Finalment, cal esmentar que el Priorat només representa l'1'7% de les escoles amb immigrants.

Segons les dades recollides en les entrevistes a les direccions dels centres educatius, el nombre total d'alumnes dels 118 centres és de 33.680, en el moment en que es va realitzar l'entrevista personal. Del total d'aquests alumnes, 2.117 són alumnes immigrants, el que representa un 6,28% del total de l'alumnat. La distribució dels alumnes immigrants segons l'origen és la següent:

Alumnat immigrant en els centres educatius segons procedència		
Origen	Valors absoluts	Percentatge
Magrib	1.171	55,3
Àfrica subsahariana	39	1,8
Àsia	57	2,7
Amèrica Llatina	509	24
Països europeus no comunitaris	138	6,5
Països de la Unió Europea	203	9,6
Total	2.117	100%

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del qüestionari a la direcció.

Com es pot observar en la taula anterior, la majoria de l'alumnat immigrant dels centres educatius és d'origen magrebí (el 55,3% del total d'alumnat immigrant en les comarques de referència), i, més en concret, del Marroc, com a país que envia més efectius seguit, a distància considerable, d'Algèria. En segon lloc, i per gran àrees de procedència, destaca la presència d'alumnes llatinoamericans, representant concretament el 24% del total d'alumnes immigrants en les comarques estudiades.

De tot l'alumnat immigrant que assisteix a escola ens trobem que, segons informació de les direccions dels centres, al 68'4% d'aquest col·lectiu realment li correspon el centre escolar on assisteix a classe. La resta d'alumnes tenen assignats altres centres per lloc de residència però diversos motius fan que no hi vagin al centre que administrativament tenen assignat. Segons les xifres que tenim, pràcticament un de cada cinc alumnes immigrants va a un centre que, en principi no li pertocaria. Precisament per aquest fet, la percepció d'alguns directors/es és de que s'està donant una clara concentració d'alumnat immigrant en els centres educatius públics i, dins d'aquests, també s'està observant una sobredimensionalització d'alguns d'ells, ja que en paraules dels propis directors/es, *es desenvolupen estratègies diverses per a no acceptar alumnat immigrant*, fet que produeix un cert agrupament major en determinats centres educatius. Per una altra banda, les estratègies familiars també hi juguen aquí un paper fonamentalment a l'hora d'enviar els fills/es a escola, ja que alguns pares prefereixen portar-los a centres educatius més propers al seu habitual lloc de treball.

La informació recollida ens permet afirmar que majoritàriament, els pares immigrants no expliciten una demanda d'ensenyaments específics per als seus fills/es al marge del que marca el currículum escolar. Malgrat això, hem constatat que hi ha un 16'1% que sí planteja alguna demanda. No n'hi ha cap grup religiós, associacions, ONGs o altres instàncies que hagin plantejat una demanda d'aquest tipus. Podem avançar que, de les

demandes realitzades pels pares, la majoria tenen que veure amb qüestions relatives al menjador i al recolzament que necessiten els alumnes en matèria de coneixement de la llengua catalana. Ens va interessar concretament preguntar als directors/es si ells havien recollit demandes en relació a la formació religiosa de l'alumnat immigrant, però la resposta va ser unànime en les direccions, ja que no han arribat als centres educatius aquest tipus de demanda.

Quan ens interessem per la participació dels pares d'origen immigrant en l'activitat escolar, les dades obtingudes ens permeten apuntar que no arriba a la meitat d'ells els que sí tenen algun tipus de participació en la vida escolar. Cal però diferenciar els àmbits en els que sí es dona aquesta participació i en quins altres àmbits aquesta participació és molt més minoritària. Al voltant de la meitat d'ells, el 53'4%, visiten el centre i una mica menys de la meitat, el 47'5%, pregunten al professorat sobre la marxa dels seus fills. Una xifra semblant, el 45'9%, assisteix a les reunions de pares. Tanmateix, hi ha altres activitats de la vida escolar en les que el col·lectiu d'origen immigrant participa molt menys. Així, només el 33% dels pares són membres de l'AMPA o participen en activitats extraescolars. Hi ha un 12'7% d'aquests pares que mostra altres formes de participació.

Més en concret, ens va interessar conèixer amb més exactitud la implicació dels pares immigrants, segons la seva procedència, en els següents àmbits: a) en la dinàmica del centre; b) en el rendiment acadèmic dels seus fills/es; c) en l'associació de pares i mares d'alumnes, i d) en les activitats extraescolars. Els resultats de la participació-implicació van ser els següents:

Participació dels pares en la dinàmica del centre		
	<i>Alta + molt alta</i>	<i>Baixa + molt baixa</i>
<i>Procedència dels pares</i>	%	%
D'origen comunitari	43,5	24
D'origen magrebí	9,3	69,5
D'origen subsaharià	37,5	25
D'origen llatinoamericà	44	15,8
D'origen asiàtic	40	36
D'origen europeu no comunitari	32	28

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del qüestionari a la direcció.

Participació dels pares en el rendiment acadèmic dels fills/es		
	<i>Alta + molt alta</i>	<i>Baixa + molt baixa</i>
<i>Procedència dels pares</i>	%	%
D'origen comunitari	54,2	10,4
D'origen magrebí	16,3	60,6
D'origen subsaharià	37,5	25
D'origen llatinoamericà	55,6	11,1
D'origen asiàtic	48,2	22,2
D'origen europeu no comunitari	36	28

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del qüestionari a la direcció.

Participació dels pares en l'AMPA		
	<i>Alta + molt alta</i>	<i>Baixa + molt baixa</i>
<i>Procedència dels pares</i>	%	%
D'origen comunitari	35,8	35,8
D'origen magrebí	5,3	81
D'origen subsaharià	20	66,7
D'origen llatinoamericà	35,2	39,4
D'origen asiàtic	20,8	33,3
D'origen europeu no comunitari	19	52,4

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del qüestionari a la direcció.

Participació dels pares en les activitats extraescolars		
	<i>Alta + molt alta</i>	<i>Baixa + molt baixa</i>
<i>Procedència dels pares</i>	<i>%</i>	<i>%</i>
D'origen comunitari	39	31,8
D'origen magrebí	16,1	72
D'origen subsaharià	33,3	44,4
D'origen llatinoamericà	41,9	35,1
D'origen asiàtic	34,6	34,6
D'origen europeu no comunitari	47,6	28,6
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del qüestionari a la direcció.		

Com es veu en les anteriors dimensions de participació-implicació dels pares immigrants en diverses activitats relacionades amb el pas dels seus fills/es pels centres educatius, el col·lectiu que presenta menors percentatges de participació és el dels pares magrebins, amb valors de participació alta i molt alta molts fluxos, i valors de participació baixa i molt baixa molt remarcables per a tots els ítems. La resta de col·lectius de pares que hi participen poc són els procedents de l'Àfrica subsahariana i els dels països europeus no comunitaris, mentre que els pares que més s'impliquen en les activitats ressenyades són els pares dels països comunitaris i els llatinoamericans amb valors molt similars.

Les opinions dels directors/es estan dividides respecte a l'existència o no d'obstacles a la comunicació entre famílies immigrants i centres educatius. Gairebé la meitat dels directors enquestats, el 49'2% considera que sí existeixen obstacles en la comunicació entre el centre i les famílies d'origen immigrant. Una quantitat semblant de directors pel contrari considera que no existeix cap tipus d'obstacle, el 48'3%.

Segons les opinions recollides, el 59'3% de les respostes donades considera que l'idioma és el principal obstacle. En segon lloc, el desconeixement, per part dels pares d'origen immigrant, del funcionament del sistema educatiu és identificat pel 54'2% de les respostes dels directors com a principal obstacle. En tercer lloc s'identifiquen com obstacles les diferències culturals entre la família i l'escola (el 44'1%) i la manca d'interès dels pares (el 30'5%). En poques respostes, només el 13'6%, s'atribueix com obstacle en la comunicació entre pares i escoles al baix nivell educatiu dels pares. S'ha d'apuntar que només un director considera que el problema es troba en la manca de preparació del professorat o en el fet que no comprenen les demandes dels pares d'origen immigrant.

Més enllà d'aquests obstacles, sembla que allò que s'espera dels immigrants per part del professorat i el que esperen els pares del professorat, no acaben d'encaixar. Això pot ser, des del nostre punt de vista, una font important d'incomunicació entre la institució escolar i familiar, fet que pot estar en l'origen de les baixes taxes de participació-implicació dels pares en el diferents àmbits de l'entorn educatiu dels seus fills/es. Es va preguntar als directors/es el seu grau d'acord o desacord amb les següents afirmacions: *Els pares immigrants sovint no comprenen el que espera d'ells el professorat*, i, posteriorment, *El professorat sovint no comprèn el que volen i demanen els pares immigrants*. Les respostes agrupades van ser les següents:

Problemes de comunicació?		
	<i>D'acord + molt d'acord</i>	<i>En desacord + molt en desacord</i>
<i>Els pares immigrants sovint no comprenen el que espera d'ells el professorat</i>	42,4	37,3
<i>El professorat sovint no comprèn el que volen i demanen els pares immigrants</i>	12,7	64,4
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del qüestionari a la direcció.		

Com es veu a la taula anterior, els directors/es dels centres descansen majoritàriament l'origen de la incomprensió en els pares immigrants (42,4%), enfront d'un 12,7% que considera també el fet de que l'origen de la incomprensió estigui en el propi professorat. Malgrat això, dos de cada tres directors/es creuen que els professors i professores no estan en l'arrel dels problemes d'incomprensió entre famílies i escola.

Per tal de fer front a aquesta situació, els centres educatius utilitzen els recursos tradicionals al seu abast per arribar als pares immigrants i acollir-los i vincular-los a la dinàmica del centre (butlletins periòdics, correspondència, etc.), però, segons el 52,5% dels directors/es, en els seus centres respectius han posat en marxa canals específics de comunicació per assolir la vinculació del col·lectiu de pares immigrants.

Tanmateix s'ha de tenir en compte que la integració educativa dels infants immigrants i de les famílies no és un fet exclusivament en mans del col·lectiu d'ensenyants. Hi ha altres factors que, segons els directors/es ajudarien també a dita integració, com són ara, per exemple, el comptar amb accés a la vivenda, subvencions per a material escolar, una política activa de recolzament a les dones immigrants, etc. És per això que el 61,1% dels directors/es entrevistats creuen necessària una política (o polítiques) d'acció positiva que discriminin favorablement aquells col·lectius amb menys recursos, entre els que es troben majoritàriament els immigrants extracomunitaris. L'impacte de les polítiques

d'acció positiva recauria també en assolir una major integració formativa del col·lectiu d'immigrants, no només dels fills/es, sinó, de manera molt important, de les pròpies famílies, fet que ajudaria a aconseguir millors nivells d'èxit en la integració a través de la implicació dels pares.

Comptant que el fenomen de la immigració extracomunitària és un fet de relativa novetat a l'escola catalana, i, fonamentalment, des de la vessant de l'evolució del nombre d'immigrants en aquests darrers anys, vam preguntar als directors /es la seva percepció sobre el recolzament institucional que reben els professors/es en matèria d'orientacions, materials pedagògics, etc., per fer front a la situació d'interculturalitat a les aules. Les respostes dels directors/es les podem sintetitzar en el següent quadre:

Tipus de recolzament al professorat per part institucional		
	SI	NO
	%	%
Recolzament a través de guies orientatives	64,1	35,9
Recolzament a través de materials pedagògics i didàctics	70,3	29,7
Recolzament a través de cursos de formació específic	35,6	64,4
Recolzament a través de la figura del mediador cultural	40,7	59,3
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del qüestionari a la direcció.		

Com es veu a la taula anterior, les direccions dels centres consideren que existeix una important implicació institucional a l'hora de donar recolzament al professorat per afrontar els problemes que es plantegen de desconeixement d'aquesta nova realitat. Tanmateix, els directors/es reclamen més cursos formatius específics per tal d'ajustar la seva actuació pedagògica amb coneixement; com a molt, diuen, es fan alguns cursos de tant en tant, a l'estiu per exemple, que no són suficients per a la demanda real del professorat.

Crida l'atenció també el nombre elevat de centres educatius que diuen haver utilitzat alguna vegada la figura del mediador cultural (a vegades procedent de les pròpies institucions, com ara els ajuntaments, i d'altres procedents d'associacions d'immigrants que fan una funció de "traductors" en el *feedback* entre famílies i centres, i, per una altra banda, s'encarreguen també de realitzar petits cursos destinats al professorat sobre la realitat sociocultural dels seus països d'origen). Concretament un 44,9% de centres educatius manifesten haver utilitzat la figura del mediador cultural. Una vegada feta la

intervenció, els directors/es la valoren molt positivament: un 90,2% diuen que aquesta mediació ha estat molt o bastant útil.

Més en concret, d'entre les funcions que han realitzat els mediadors culturals, els directors/es han destacat les següents:

Intervenció del mediador cultural		
	<i>SI</i>	<i>NO</i>
<i>Ha d'explicar el sistema educatiu als pares</i>	44,9 %	35,6
<i>Ha d'explicar als pares allò que demana el professorat</i>	45,8%	34,7%
<i>Ha d'explicar al professorat allò que demanen els pares</i>	34,7%	45,8%
<i>Facilitar el coneixement recíproc entre les diferents cultures</i>	58,5%	22%
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del qüestionari a la direcció (fins a 100%, no saben/no contesten).		

Majoritàriament la intervenció dels mediadors es produeix en la direcció escola-pares (44,9% i 45,8% per als dos primers ítems), encara que el mediador cultural també realitza funcions de recollir les peticions i demandes dels pares i de portar-les al centre educatiu (34,7%).

Tenint en compte la necessitat de promoure activitats d'apropament entre el professorat i la resta de la comunitat educativa i les famílies dels immigrants, es va preguntar als directors/es quines accions s'estaven portant a terme per tal de facilitar la comunicació entre diverses les comunitats. La majoria d'accions que fan els centres té a veure amb la definició del projecte educatiu, incorporant-hi qüestions explícites respecte a la interculturalitat. Així, les direccions dels centres diuen fer el següent:

Intervenció del centre		
	<i>Gens + poc</i>	<i>Molt + bastant</i>
<i>Adaptació dels menús als requeriments de la religió dels nens/es</i>	44,9 %	44,9 %
<i>Organitza jornades interculturals</i>	59,3 %	39,8 %
<i>Concreta com treballar la interculturalitat en diferents àrees</i>	36,4 %	63,6 %
<i>Indicacions específiques en el projecte curricular</i>	23,7 %	75,4 %
<i>Explicita criteris comuns per treballar la diversitat en el seu Projecte Educatiu</i>	23,7 %	75,4 %
<i>Tradueix documents a altres idiomes</i>	71,2 %	27,9 %
Font: elaboració pròpia a partir de les dades del qüestionari a la direcció.		

Per tant, d'entre les accions que fan els centres cal destacar, per una banda, aquelles que poden ser considerades més destinades al propi professorat: la coordinació i el treball de temes com la diversitat i la interculturalitat de forma transversal (intentant que els continguts curriculars facin un forat a aspectes propis de les cultures dels nens immigrants) i, de manera si es vol més testimonial o més de principis, afegeixen una sèrie d'indicacions comunes per tal de treballar amb el major èxit possible la diversitat, incorporant-la al Projecte Educatiu dels centres. Per una altra banda, també els centres tenen interès en adequar-se a altres tipus de demandes, com ara les procedents de l'alimentació dels nens/es musulmans, per exemple, amb un 45% de centres que ho fan, o un 28% de centres que tradueixen les comunicacions dirigides als pares immigrants per tal d'aconseguir una major vinculació.

Per últim, es va preguntar als directors/es sobre si havien detectat problemes i conflictivitat derivada i/o originada per l'alumnat immigrant. Un 22% dels directors/es diuen que sí han detectat conflictes protagonitzats per alumnes immigrants, en front d'un 77% que diu no haver detectat conflictes l'origen dels quals hagi estat en l'alumnat immigrant. Malgrat això, resta per realitzar tota l'anàlisi de contingut de les entrevistes als directors/es on s'expliciten de forma més detallada l'origen dels conflictes detectats i el tractament que s'ha donat des de les escoles.

**MODEL DE QÜESTIONARI DIRIGIT
A LA DIRECCIÓ DELS CENTRES
AMB ALUMNAT IMMIGRANT**

UNIVERSITAT
ROVIRA I VIRGILI

DEPARTAMENT DE GESTIÓ D'EMPRESES

Avinguda de la Universitat, 1
43204 REUS
Tel. 977 759 866
Fax 977 759 814
E-mail: sdgee@fcee.urv.es

RECERCA:

**LA REALITAT DE LA IMMIGRACIÓ EN L'ÀMBIT EDUCATIU:
INTERCULTURALITAT I MULTICULTURALITAT
A LES ESCOLES DEL CAMP DE TARRAGONA**

**ÀREA DE SOCIOLOGIA
DEPARTAMENT DE GESTIÓ D'EMPRESES
UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI**

FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Novembre/desembre 2001

Nom i cognoms de l'enquestador _____
Dia de l'entrevista _____
Hora de l'entrevista _____

ENQUESTA ALS DIRECTORS/RES DELS CENTRES

DADES PERSONALS

- D.1. Edat _____
- D.2. Sexe:
- ☐ Dona ☐ Home
- D.3. Quants anys fa que treballa com a docent _____
- D.4. Quina és la seva especialitat com a docent?

- D.5. Quant temps porta vosté com a director/a del centre? _____

DADES DE L'CENTRE

- D.6. El seu centre és
- ☐ Públic ☐ Privat ☐ Privat concertat
- D.7. En quina de les següents comarques del Camp de Tarragona es troba l'escola?
1	Alt Camp	4	Conca de Barberà
2	Baix Camp	5	Priorat
3	Baix Penedès	6	Tarragonès
- D.8. Quantes línies hi ha al seu centre (pot escollir més d'una resposta)?
☐	Infantil
☐	Primària
☐	Secundària obligatòria
☐	Secundària no obligatòria
☐	Unitària
- D.9. Quin és el nombre d'alumnes que té al seu centre? _____
- D.10. Quin és el nombre de professors que té al seu centre? _____

INFORMACIÓ SOBRE ELS IMMIGRANTS.

D.11. Aproximadament, en números absoluts, quina seria la presència dels següents col·lectius al seu centre?

	nº
Alumnat d'origen magrebi	
Alumnat d'origen subsaharià	
Alumnat d'origen asiàtic	
Alumnat d'origen llatinoamericà	
Alumnat d'altre origen no comunitari	
Alumnat immigrant d'origen comunitari (Unió Europea)	
Total [enquestador]	

D.12. Aquest alumnat ve a l'escola per què

0. Ns/Nc
1. Els toca pel lloc de residència
2. La majoria dels immigrants viu a la zona però també en vénen d'altres zones
3. A la majoria dels immigrants no els tocava però se'ls porta a aquesta escola
4. Altres

D.13. Especifiqueu

D.14. Quins són els motius pels quals l'alumnat d'origen immigrant al que no li correspon aquest centre hi assisteix al mateix [enregistrar].

D.15. Quina postura ha pres el centre respecte a l'admissió d'alumnat d'origen immigrant al que no li tocava assistir-hi al centre? [enregistrar. L'objectiu és descobrir l'opinió de la direcció respecte de la concentració d'immigrants en determinats centres].

D.16. En quins cursos es localitza la presència d'alumnes immigrants en el seu centre?

D.17. Podria dir quant de temps porten els immigrants al seu centre?

PARTICIPACIÓ DELS PARES. ACTIVITATS DELS PARES.

D.18. En alguna ocasió alguns pares/mares, associació o grup religiós han manifestat el seu desig de que els fills d'immigrants rebin un ensenyament específic sobre alguns aspectes?

☐	☐	Els pares dels fills immigrants
☐	☐	Algún grup religiós
☐	☐	Alguna associació específica d'immigrants
☐	☐	Alguna ONG de suport a immigrants
☐	☐	Altres, Quines?

[En cas afirmatiu a la Pregunta 18]

D.19. Quina o quines peticions han arribat al centre per part d'algú d'aquests col·lectius?

D.20. Quin va ser el resultat de la seva petició?

- ☐ No es va tenir en compte
- ☐ Es va tenir en compte però no es va fer ja que calia més alumnes per fer-ho
- ☐ Es va tenir en compte però no es va fer per manca de professorat
- ☐ Es va portar a la pràctica
- ☐ Altres

D.21. Especifiqueu

D.22 On es pot observar la participació dels pares i mares al centre? (pot escollir més d'una resposta)

- ☐ Visiten el centre
- ☐ S'interessen pel que fa el seu fill/a preguntant als professors
- ☐ Assisteixen a les reunions de pares d'alumnes
- ☐ Són membres de l'Associació de Pares i Mares d'Alumnes
- ☐ Participen en activitats extraescolars
- ☐ Altres

D.23. Especifiqueu

D.24. – D.26. Seguint amb la participació dels pares i mares, com definiria la participació/implicació dels següents col·lectius:

D.24. En la dinàmica general del centre

	Pares d'origen comunitari	Pares d'origen magrebí	Pares d'origen subsaharià (Àfrica Negra)	Pares d'origen latinoame- ricà	Pares d'origen asiàtic
Molt alta	5	5	5	5	5
Alta	4	4	4	4	4
Ni alta ni baixa	3	3	3	3	3
Baixa	2	2	2	2	2
Molt baixa	1	1	1	1	1
Ns/Nc	0	0	0	0	0

D.25. En el rendiment acadèmic dels fills

	Pares d'origen comunitari	Pares d'origen magrebí	Pares d'origen subsaharià (Àfrica Negra)	Pares d'origen latinoame- ricà	Pares d'origen asiàtic
Molt alta	5	5	5	5	5
Alta	4	4	4	4	4
Ni alta ni baixa	3	3	3	3	3
Baixa	2	2	2	2	2
Molt baixa	1	1	1	1	1
Ns/Nc	0	0	0	0	0

D.26. En l'associació de pares i mares del centre

	Pares d'origen comunitari	Pares d'origen magrebí	Pares d'origen subsaharià (Àfrica Negra)	Pares d'origen llatinoame- ricà	Pares d'origen asiàtic
Molt alta	5	5	5	5	5
Alta	4	4	4	4	4
Ni alta ni baixa	3	3	3	3	3
Baixa	2	2	2	2	2
Molt baixa	1	1	1	1	1
Ns/Nc	0	0	0	0	0

D.27. En la realització d'activitats extraescolars

	Pares D'origen Comunitari	Pares d'origen magrebí	Pares d'origen subsaharià (Àfrica Negra)	Pares d'origen llatinoame- ricà	Pares d'origen asiàtic
Molt alta	5	5	5	5	5
Alta	4	4	4	4	4
Ni alta ni baixa	3	3	3	3	3
Baixa	2	2	2	2	2
Molt baixa	1	1	1	1	1
Ns/Nc	0	0	0	0	0

COMUNICACIÓ PARES-ESCOLA

D.28. Considera vostè que existeixen obstacles en la comunicació entre el centre (direcció, professors...) i les famílies d'origen immigrant?

☐ Si ☐ No ☐ Ns/Nc

D.29. D'aquests quins creu que són els **tres principals obstacles** en la comunicació entre escola i pares i mares d'origen immigrant ?

0. Ns/Nc
1. Desconeixement del sistema educatiu per part dels pares immigrants
2. L'escola no fa prou esforços per donar-se a conèixer
3. Manca d'interès dels pares
4. Manca d'interès del professorat
5. Diferències culturals entre la família i l'escola
6. Baix nivell educatiu dels pares
7. Manca de preparació del professorat
8. El professorat sovint no comprèn el que volen i demanen els pares
10. L'idioma
11. Altres

D.30. Especifiqueu [enregistrar]

D.31. Quin grau d'acord o de desacord té vostè respecte aquesta afirmació?: "Els pares immigrants sovint no comprenen el que espera d'ells el professorat"

1	2	3	4	5
Molt en desacord	En desacord	Ni d'acord/ni desacord	D'acord	Molt d'acord

D.32. Quin grau d'acord o de desacord té vostè respecte aquesta afirmació?: "El professorat sovint no comprèn el que volen i demanen els pares immigrants"

1	2	3	4	5
Molt en desacord	En desacord	Ni d'acord/ni desacord	D'acord	Molt d'acord

D.33. Quins canals utilitza el centre per fer arribar als pares la informació?

D.34. Utilitza el centre algun sistema de comunicació específic per arribar als pares immigrants?

☐ Si ☐ No ☐ Ns/Nc

[Si ha contestat afirmativament la Pregunta 34]

D.35. Quin o quins sistemes utilitza?

D.36. Quins canals utilitzen els pares immigrants per fer arribar al centre les seves demandes?

INTERACCIÓ DEL CENTRE AMB PODERS PÚBLICS I SOCIETAT CIVIL.

D.37. Estaria d'acord en que l'Administració (estatal, autonòmica i local) doni tracte de favor (polítiques d'acció positiva) als grups minoritaris d'immigrants per facilitar la seva integració educativa?

1	2	3	4	5
Molt en desacord	En desacord	Ni d'acord/ni desacord	D'acord	Molt d'acord

D.38. Si vostè està a favor d'aquest tipus de polítiques d'acció positiva, pot indicar-nos en què podrien concretar-se? [enregistrar]

D.39. Quin tipus de recolzament per part de les institucions tenen els professors del centre per poder portar a terme la inserció educativa dels immigrants?

1. Guies orientatives per facilitar l'acció educativa dels mestres
2. Materials pedagògics i didàctics per facilitar l'acció educativa dels mestres
3. Cursos de formació específics sobre la realitat de la immigració
4. La intervenció del mediador cultural
5. Altres

D.40. Especificar

D.41. Quin aprofitament fa el professorat del centre de cursos específics sobre immigració, de material didàctic, guies didàctiques i pedagògiques, etc. [enregistrar]

D.42. En alguna ocasió al centre han utilitzat un "mediador/a cultural"?

☐ Si ☐ No ☐ Ns/Nc

[En cas de resposta afirmativa a la Pregunta 42]

D.43. A quin col·lectiu d'immigrants ha estat dirigida aquesta experiència (Especificar: marroquins, algerians, guineans, etc.):

[En cas de resposta afirmativa a la Pregunta 42]

D.44. En què ha consistit la mediació realitzada? [enregistrar]

[En cas de resposta afirmativa a la Pregunta 42]

D.45. Segons el seu parer, l'experiència ha resultat

1	2	3	4	5
Gens útil	Poc útil	Regular	Bastant útil	Molt útil

D.46. Què demanaria que fes aquesta figura per facilitar l'acció educativa del professorat?

1. Explicar el sistema educatiu als pares
2. Explicar als pares el que demana el professorat
3. Explicar al professorat el que volen els pares
4. Facilitar el coneixement recíproc d'ambdues cultures
5. Altres

D.47. Especifiqueu _____

ACTUACIONS DEL CENTRE.

D.48. A nivell de centre. Fan algunes d'aquestes accions ?

	Molt	Bastant	Poc	Gens	Ns/Nc
Adaptar els menús a les diferències religioses (ex.: no donar porc als alumnes musulmans)	4	3	2	1	0
Sensibilitzar respecte a la diversitat cultural organitzant jornades interculturals	4	3	2	1	0
Concretar com es pot treballar la interculturalitat des de les diferents àrees (adaptacions curriculars, etc.)	4	3	2	1	0
Explicitar al Projecte Curricular de Centre la necessitat d'atendre adequadament la diversitat cultural	4	3	2	1	0
Establir criteris comuns, per treballar la diversitat cultural, en el Projecte Educatiu del Centre	4	3	2	1	0
Traducció de documents	4	3	2	1	0

D.49. Altres Tipus d'acció?

ACTITUDS DE L'ALUMNAT D'ORIGEN IMMIGRANT

D.50. S'ha generat algun conflicte al centre protagonitzat per l'alumnat d'origen immigrant?

☐ Si ☐ No ☐ Ns/Nc

D.51. En qué han consistit aquests conflictes? [enregistrar]

D. 52. Quines mesures considera que es podrien dur a terme per millorar la integració educativa de l'alumnat d'origen immigrant? [enregistrar]

**MODEL DE QÜESTIONARI DIRIGIT
AL PROFESSORAT DELS CENTRES
AMB ALUMNAT IMMIGRANT**

UNIVERSITAT
ROVIRA I VIRGILI

DEPARTAMENT DE GESTIÓ D'EMPRESES

Avinguda de la Universitat, 1
43204 REUS
Tel. 977 759 866
Fax 977 759 814
E-mail: sdgee@fcee.urv.es

RECERCA:

**LA REALITAT DE LA IMMIGRACIÓ EN L'ÀMBIT EDUCATIU:
INTERCULTURALITAT I MULTICULTURALITAT
A LES ESCOLES DEL CAMP DE TARRAGONA**

**ÀREA DE SOCIOLOGIA
DEPARTAMENT DE GESTIÓ D'EMPRESES
UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI**

FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Novembre/desembre 2001

Nom i cognoms de l'enquestador _____
Dia de l'entrevista _____
Hora de l'entrevista _____

QÜESTIONARI PER A PROFESSORS/ES

(MOLT IMPORTANT: SI VOSTÉ TE EN AQUEST CURS ALUMNAT IMMIGRANT HA DE CONTESTAR FENT REFERÈNCIA AL CURS 2001-2002. SI AQUEST ANY NO EN TE PERÒ HA TINGUT L'ANY PASSAT, POT CONTESTAR LES PREGUNTES FENT REFERÈNCIA AL PROPASSAT CURS ESCOLAR)

DADES PERSONALS

P.1. Edat _____

P.2. Sexe:

☐

Dona

☐

Home

P.3. Quants anys fa que treballa com a docent _____

P.4. Quina és la seva especialitat com a docent?

P.5. Curs que imparteix _____

P.6. Aquest curs escolar 2001-2002, té immigrants extracomunitaris a la seva aula?

☐

Si

☐

No

☐

Ns/Nc

P.7. El propassat curs escolar 2000-2001, va tenir immigrants extracomunitaris a la seva aula?

☐

Si

☐

No

☐

Ns/Nc

DADES DE L'AULA

P.8. Nombre d'alumnes en l'aula _____

P.9. Nombre d'alumnes immigrants en l'aula _____

P.10. Nombre d'alumnes immigrants en l'aula de sexe femení _____

P.11. En números absoluts, quina és la presència dels següents col·lectius al seu centre?

	Nombre nens	Nombre nenes
Alumnat d'origen magrebi		
Alumnat d'origen subsaharià		
Alumnat d'origen asiàtic		
Alumnat d'origen llatinoamericà		
Alumnat d'altre origen no comunitari		
Alumnat immigrant d'origen comunitari (Unió Europea)		
Total [enquestador]		

P.12. Nombre d'alumnes immigrants en l'aula que han arribat a Catalunya:

Durant el mateix any del curs escolar _____

Abans d'aquest curs escolar _____

PERCEPCIÓ SOBRE LA INTEGRACIÓ EDUCATIVA DELS INFANTS IMMIGRANTS.

P.13. Segons la seva opinió, s'ha generat algun tipus de problema o conflicte l'origen del qual vosté identifiqui amb la presència d'alumnat immigrant a l'aula?

☐ Sí ☐ No ☐ Ns/Nc

P.14. Si ha contestat que sí, pot indicar-nos quins?

P.15. Segons la seva opinió, s'ha generat algun tipus de problema o conflicte l'origen del qual vosté identifiqui amb la presència d'alumnat immigrant a l'escola en general (pati, menjador...)?

☐ Sí ☐ No ☐ Ns/Nc

P.16. Si ha contestat que sí, pot indicar-nos quins?

ACCIONS QUE POSA EN MARXA EL PROFESSORAT

P.17. Pel fet de tenir alumnes immigrants en la seva aula, vosté ha modificat els continguts de la programació d'algunes assignatures?

☐ Si ☐ No ☐ Ns/Nc

P.18. Ha incorporat vosté en l'explicació dels continguts explicats a classe alguns elements propis dels països d'origen dels infants immigrants?

☐ Si ☐ No ☐ Ns/Nc

P.19. Si ha contestat que sí, indiqui de quines assignatures i quins continguts:

Assignatures:

Continguts:

P.20. Quines activitats ha realitzat o realitza amb l'alumnat de la seva classe per tal de potenciar la interacció entre l'alumnat immigrant i la resta?

P.21. Pel fet de tenir aquests alumnes immigrants a classe, vosté s'ha vist obligat/ada a realitzar una atenció específica a ells i diferent de la resta?

☐ Si ☐ No ☐ Ns/Nc

P.22. Si ha contestat que sí, pot indicar-nos quina ha estat aquesta atenció específica?

P.23. Ha rebut vosté alguna petició per part de les famílies dels infants immigrants de tracte i/o atenció específic?

☐ Sí ☐ No ☐ Ns/Nc

P.24. Si ha contestat que sí, pot indicar-nos quines?
